

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ความเป็นมา

สำนักงานสถิติแห่งชาติ ได้เริ่มดำเนินการสำรวจการย้ายถิ่นของประชากรครั้งแรกใน พ.ศ.2517 โดยทำการสำรวจเฉพาะการย้ายเข้าสู่ กรุงเทพมหานคร ต่อมาในปี 2526-2533 ได้ขยายขอบข่ายการสำรวจเป็นการย้ายเข้าสู่จังหวัดที่อยู่ในเขตปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร และบางจังหวัดในส่วนภูมิภาคซึ่งกำหนดให้เป็นเมืองหลักในการพัฒนา และตั้งแต่ปี 2535 จนถึงปัจจุบัน ได้ขยายขอบข่ายการสำรวจให้ครอบคลุมทั่วทั้งประเทศ

1.2 วัตถุประสงค์และประโยชน์

การสำรวจการย้ายถิ่นของประชากร มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับการย้ายถิ่นของประชากร เพื่อให้มีข้อมูลสถิติในเรื่องดังกล่าว ใช้ประกอบในการกำหนดนโยบาย และจัดทำแผนเกี่ยวกับการกระจายตัวและการตั้งถิ่นฐานของประชากรในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตลอดจนใช้เป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาโครงการต่างๆ และแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการย้ายถิ่นของประชากร

1.3 ขอบข่ายและคัมรวม

ประชากรที่อยู่ในขอบข่ายการสำรวจ คือ บุคคลที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนส่วนบุคคล และครัวเรือนพิเศษ ทั้งในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาลทั่วประเทศ

1.4 รายการข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

ข้อมูลที่เกี่ยวข้องได้แก่

1. ข้อมูลพื้นฐานทางด้านประชากร เศรษฐกิจและสังคมของผู้ย้ายถิ่นและไม่ย้ายถิ่น เช่น อายุ เพศ การมีชื่อในทะเบียนบ้าน ภูมิลำเนา ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส อาชีพ อุตสาหกรรม สถานภาพการทำงาน เป็นต้น

2. ข้อมูลเกี่ยวกับการย้ายถิ่น เช่น จำนวนผู้ย้ายถิ่น ทิศทางและกระแสการย้ายถิ่น รูปแบบการย้ายถิ่น เหตุผลของการย้ายถิ่น เป็นต้น

1.5 คำจำกัดความ

1.5.1 ผู้ย้ายถิ่น หมายถึง ผู้ที่ย้ายสถานที่อยู่อาศัยจากเขตเทศบาลอื่น หรืออบต.อื่น หรือจากประเทศอื่น ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยครั้งสุดท้ายมายังเขตเทศบาลหรืออบต. ซึ่งเป็นพื้นที่ที่อยู่ปัจจุบันที่กำลังถูกสัมภาษณ์ ระหว่าง 1 ตุลาคม 2553 ถึง 30 กันยายน 2554

การเปลี่ยนเขตเทศบาลหรืออบต. เนื่องจากการขยายเขตเทศบาลหรือแยกหมู่บ้าน โดยที่บุคคลหรือครัวเรือนนั้นยังอยู่ประจำที่เดิม และการย้ายสถานที่อยู่อาศัยในกรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา ไม่นับว่าเป็นการย้ายถิ่น

ผู้ย้ายถิ่นระหว่างจังหวัด หมายถึง ผู้ซึ่งจังหวัดที่เคยอยู่ครั้งสุดท้ายก่อนย้าย ต่างกับจังหวัดที่อยู่ในขณะสำรวจ

ผู้ย้ายถิ่นระหว่างภาค หมายถึง ผู้ซึ่งภาคที่เคยอยู่ครั้งสุดท้ายก่อนย้าย ต่างกับภาคที่อยู่ในขณะสำรวจ

1.5.2 คาบเวลาสำรวจ

การสำรวจได้ดำเนินการพร้อมกันทั่วประเทศในเดือนตุลาคม - ธันวาคม 2554

1.5.3 ครัวเรือน หมายถึง บุคคลคนเดียวหรือหลายคนซึ่งอาศัยเป็นประจำในบ้านหรือสถานที่อยู่เดียวกัน ทั้งนี้ไม่คำนึงถึงว่าบุคคลนั้นจะมีความสัมพันธ์ฉันท์ญาติพี่น้องหรือไม่ก็ตาม

สถานที่อยู่แห่งหนึ่งหรือในบ้านเลขที่หนึ่งอาจประกอบด้วยครัวเรือนเดียว หรือหลายครัวเรือนก็ได้ หรือครัวเรือนหนึ่งอาจมีสมาชิกอาศัยอยู่ในบ้านหลายหลัง หรือหลายห้องก็ได้ แต่จะต้องอยู่ในบริเวณหรือรั้วเดียวกัน หรือห้องติดกัน

1.5.4 ครั้วเรือนส่วนบุคคล หมายถึง ครั้วเรือนที่ประกอบขึ้นด้วย บุคคลคนเดียวหรือหลายคน อาศัยอยู่ในบ้านหรือที่อยู่อาศัยเดียวกัน และจัดหาหรือใช้สิ่งอุปโภคบริโภค อันจำเป็นแก่การครองชีพร่วมกัน บุคคลเหล่านี้อาจเป็นญาติหรือไม่เป็นญาติกันก็ได้ สำหรับครั้วเรือนที่ไม่ได้เป็นญาติกัน จะต้องมีสมาชิกไม่เกิน 5 คน

ญาติ ในที่นี้หมายถึง คู่สมรส บุตร บุตรเขย บุตรสะใภ้ บุตรของบุตร บิดา มารดา พี่ น้อง ปู่ ย่า ตา ยาย อา น้า ป้า ลุง ทวด หลาน หลานทั้งของตนเองและคู่สมรส และรวมถึงลูกผู้พี่ ลูกผู้น้อง และเขยสะใภ้ของตัวเอง

1.5.5 ครั้วเรือนพิเศษ หมายถึง ครั้วเรือนซึ่งบุคคลหลายคนอยู่รวมกันในสถานที่อยู่แห่งหนึ่งเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง แบ่งออกเป็น

ก. ครั้วเรือนซึ่งบุคคลกินอยู่รวมกันมีจำนวนตั้งแต่ 6 คนขึ้นไป โดยที่บุคคลเหล่านั้นไม่มีความสัมพันธ์ทางญาติ หรือมีความสัมพันธ์ทางญาติไม่เกิน 3 คน และบุคคลเหล่านั้น ต่างก็ออกค่าใช้จ่ายตามที่ตกลงกัน (แต่ในกรณีที่ครั้วเรือนตั้งแต่ 6 คนขึ้นไป ซึ่งบุคคลไม่เกิน 3 คน เป็นญาติกัน และผู้ใดผู้หนึ่งเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายแทนญาติทั้งหมดหรือบางส่วน จะถือเป็น **ครั้วเรือนส่วนบุคคล**)

ข. ครั้วเรือนพิเศษประเภทคนงาน ได้แก่ ครั้วเรือนของคนทำงานตั้งแต่ 6 คน ขึ้นไป (โดยไม่นับครอบครัวของเจ้าของ) ที่อยู่อาศัยเป็นประจำในบริเวณที่ทำงาน หรือที่โรงงาน หรือที่สถานประกอบการจัดให้อยู่ และไม่ได้แยกอยู่เฉพาะครั้วเรือน

คนงานที่อาศัยอยู่ในสถานที่ที่โรงงาน หรือสถานประกอบการจัดให้อยู่และได้แยกอยู่เฉพาะครั้วเรือน (อาจเป็นห้อง หรือบ้านเป็นหลัง) ต่างหากจากคนงานอื่น โดยมีญาติ หรือบุคคลอื่นที่ไม่ได้เป็นคนงานอาศัยรวมอยู่ด้วย ให้ถือเป็น **ครั้วเรือนส่วนบุคคล**

ค. ครั้วเรือนพิเศษประเภทหอพัก คือ หอพัก ซึ่งมีบุคคลทั่วไปเช่าอยู่ ไม่ใช่หอพักนักเรียน

ในโรงเรียน วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัย และไม่ได้แยกกันอยู่เฉพาะครั้วเรือน

หอพัก ในที่นี้หมายถึง หอพักที่ได้จดทะเบียนและหอพักที่ไม่ได้จดทะเบียนแต่ขึ้นป้ายให้ทราบว่าเป็นหอพัก

1.5.6 สมาชิกในครั้วเรือน หมายถึง

1. ผู้ที่อาศัยอยู่เป็นประจำในครั้วเรือนและอยู่ในวันสัมภาษณ์

2. ผู้ที่อาศัยอยู่เป็นประจำในครั้วเรือน แต่ในวันสัมภาษณ์ได้ไปที่อื่นชั่วคราวโดยไม่มีวัตถุประสงค์จะไปอยู่ประจำที่อื่น และมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้

2.1 จากไปที่อื่นชั่วคราวมีระยะเวลา น้อยกว่า 3 เดือน นับจากวันที่จากไปถึงวันที่ทำการสำรวจ (ยกเว้นผู้ที่ไปทำงาน และเรียนหนังสือ)

2.2 จากไปเพื่อศึกษาอบรมดูงานต่างประเทศน้อยกว่า 6 เดือนที่ไม่ใช่ผู้ไปทำงาน นับจากวันที่จากไปถึงวันที่ทำการสำรวจ

2.3 จากไปเกิน 3 เดือน แต่ไม่มีที่อยู่อาศัยประจำที่อื่น เช่น ไปทำงานในเรือ 4 เดือน เซลล์แมน เป็นต้น

2.4 จากไปทำงานและกินอยู่ที่อื่นชั่วคราวไม่เกิน 30 วัน นับจากวันไปถึงวันกำหนดกลับ เช่น คนไปตัดอ้อย ฯลฯ

3. ผู้ที่มาอยู่ชั่วคราวเกิน 3 เดือน

1.5.7 ระดับการศึกษาสูงสุดที่เรียนจบ หมายถึง ระดับการศึกษาสูงสุดที่ได้รับ (ไม่รวมวิชาชีพระยะสั้นที่ไม่มีวิชาสามัญสอน เช่น ตัดผม ตัดเสื้อ ซ่อมวิทยุซ่อมโทรศัพท์มือถือ เป็นต้น)

ไม่เคยเรียน หมายถึง บุคคลที่ไม่เคยเข้ารับการศึกษานอกระบบ หรือไม่เคยได้รับการศึกษา

ก่อนประถมศึกษา หมายถึง บุคคลที่ได้รับการศึกษาต่ำกว่าระดับประถมศึกษาตอนปลายคือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 (หลักสูตรปัจจุบัน) หรือชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 (หลักสูตรเก่า) หรือชั้น ม.3 (หลักสูตรเดิม)

ประถมศึกษา หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนปลายตั้งแต่

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 (หลักสูตรปัจจุบัน) หรือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 (หลักสูตรเก่า) หรือชั้น ม.3 (หลักสูตรเดิม) ขึ้นไป แต่ไม่สำเร็จระดับการศึกษาที่สูงกว่า

มัธยมศึกษาตอนต้น หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาตั้งแต่ชั้น ม.3 (หลักสูตรปัจจุบัน) ม.ศ.3 (หลักสูตรเก่า) หรือม.6 (หลักสูตรเดิม) ขึ้นไป แต่ไม่สำเร็จระดับการศึกษาที่สูงกว่า

มัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญ หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาประเภทสามัญศึกษาตั้งแต่ชั้น ม.6 (หลักสูตรปัจจุบัน) ม.ศ.5 (หลักสูตรเก่า) หรือม.8 (หลักสูตรเดิม) ขึ้นไป แต่ไม่สำเร็จการศึกษาที่สูงกว่า

มัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพ หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาประเภทอาชีวศึกษา หรือวิชาชีพที่เรียนต่อจากมัธยมศึกษาตอนต้น หรือเทียบเท่าโดยมีหลักสูตรไม่เกิน 3 ปี หรือประเภทวิชาการศึกษา (การฝึกหัดครู) ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่าขึ้นไป แต่ไม่สำเร็จระดับการศึกษาที่สูงกว่า

ปวส. ปวท. อนุปริญญา หมายถึง บุคคลที่ศึกษาอาชีวศึกษา หรือวิชาชีพเทคนิคที่เรียนต่อจากระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า โดยภาคปกติมีหลักสูตร 2 ปี แต่ไม่สำเร็จระดับการศึกษาที่สูงกว่า

ปริญญาตรี หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาโดยได้รับวุฒิปริญญาตรี แต่ไม่สำเร็จการศึกษาที่สูงกว่า

สูงกว่าปริญญาตรี หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท หรือปริญญาเอก

อื่นๆ หมายถึง อาชีวศึกษาระยะสั้น และบุคคลที่สำเร็จการศึกษาที่ไม่สามารถเทียบชั้น เช่น เรียนทางศาสนาอิสลามในโรงเรียนปอเนาะที่ไม่มีการสอนวิชาสามัญ เป็นต้น

1.5.8 สถานภาพสมรส หมายถึง ความผูกพันระหว่างชายกับหญิงในการเป็นสามีภรรยา โดยแบ่งเป็นดังนี้

1 โสด ได้แก่ ผู้ที่ยังไม่เคยสมรส

2 สมรส ได้แก่ ผู้ที่อยู่ร่วมกันฉันท์สามีภรรยา ไม่ว่าจะทำการสมรสกันถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม และแม้ว่าจะห่างไปสำรวจทั้งสามีภรรยาจะไม่ได้อยู่ด้วยกัน แต่ยังมีความสัมพันธ์ฉันท์สามีภรรยา เช่น สามีไปทำงานต่างจังหวัดหรือต่างประเทศ

3 ม่าย ได้แก่ ผู้ที่คู่สมรสได้ตายไปแล้ว และขณะนี้ยังไม่ได้สมรสใหม่

4 หย่า ได้แก่ สามีภรรยาที่หย่ากันโดยถูกต้องตามกฎหมาย

5 แยกกันอยู่ ได้แก่ ผู้ที่มีได้อยู่ร่วมกันฉันท์สามีภรรยาแล้ว แต่ยังไม่ได้หย่ากันตามกฎหมาย รวมทั้งผู้ที่ไม่ได้สมรสอย่างถูกต้องตามกฎหมาย แต่ไม่ได้อยู่ร่วมกันฉันท์สามีภรรยาแล้ว

6 เคยสมรสแต่ไม่ทราบสถานภาพ ได้แก่ ผู้ที่สมรสแต่ไม่ทราบว่าสถานภาพใด สำหรับ “แมซี” ให้ใช้หลักปฏิบัติเช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา

1.5.9 อาชีพ หมายถึง ประเภทหรือชนิดของงานที่บุคคลนั้นทำอยู่ เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด อธิบดี ผู้อำนวยการ โรงเรียนเอกชน ผู้จัดการฝ่ายผลิต นักเคมีฟิสิกส์ นักออกแบบระบบงานคอมพิวเตอร์ วิศวกรเครื่องกลการเกษตร ครูประจำชั้นประถมศึกษา เกษตรกรปลูกข้าว เกษตรกรปลูกไม้ยืนต้น เป็นต้น

1.5.10 อุตสาหกรรม หมายถึง ประเภทหรือชนิดของกิจการทางเศรษฐกิจที่บุคคลนั้นทำงานอยู่ เช่น โรงงานผลิตอาหารสำเร็จรูป โรงงานผลิตน้ำมันจากพืช บริษัทขายรถยนต์ ร้านขายปลีกอาหารและเครื่องดื่ม การปลูกข้าว การเลี้ยงปลาน้ำจืด เป็นต้น

1.5.11 สถานภาพการทำงาน หมายถึง สถานะของบุคคลที่ทำงานในสถานที่ทำงานหรือธุรกิจ แบ่งออกเป็น 5 ประเภทคือ

1.5.11.1 นายจ้าง หมายถึง ผู้ประกอบธุรกิจของตนเองเพื่อหวังผลกำไร หรือส่วนแบ่ง และได้จ้างบุคคลอื่นมาทำงานในธุรกิจในฐานะลูกจ้าง

1.5.11.2 ประกอบธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้าง หมายถึง ผู้ประกอบธุรกิจของตนเองโดยลำพังผู้เดียว หรืออาจมีบุคคลอื่นมาร่วม

กิจการด้วยเพื่อหวังผลกำไร หรือส่วนแบ่งและไม่ได้จ้างลูกจ้าง แต่อาจมีสมาชิกในครัวเรือนหรือผู้ฝึกงานมาช่วยทำงานโดยไม่ได้รับค่าจ้าง หรือค่าตอบแทนอย่างอื่นสำหรับงานที่ทำ

1.5.11.3 ช่วยธุรกิจในครัวเรือนโดยไม่ได้รับค่าจ้าง หมายถึง ผู้ที่ช่วยทำงานโดยไม่ได้รับค่าจ้างในไร่นาเกษตร หรือธุรกิจของสมาชิกในครัวเรือน

1.5.11.4 ลูกจ้าง หมายถึง ผู้ที่ทำงานโดยได้รับค่าจ้างเป็นรายเดือน รายสัปดาห์ รายวัน รายขึ้น หรือเหมาจ่ายค่าตอบแทนที่ได้รับจากการทำงาน อาจจะเป็นเงินหรือสิ่งของ

ลูกจ้างแบ่งออกเป็น 3 ประเภท

ลูกจ้างรัฐบาล หมายถึง ข้าราชการ พนักงานเทศบาล พนักงานองค์การบริหารส่วนจังหวัด เจ้าหน้าที่องค์การระหว่างประเทศ ตลอดจนลูกจ้างประจำและชั่วคราวของรัฐบาล

ลูกจ้างรัฐวิสาหกิจ หมายถึง ผู้ที่ทำงานให้กับหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ

ลูกจ้างเอกชน หมายถึง ผู้ที่ทำงานให้กับเอกชน หรือธุรกิจของเอกชน รวมทั้งผู้ที่รับจ้างทำงานบ้าน

1.5.11.5 การรวมกลุ่ม หมายถึง กลุ่มคนที่มาร่วมกันทำงานโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพึ่งตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สมาชิกแต่ละคนมีความเท่าเทียมกันในการกำหนดการทำงานทุกขั้นตอนไม่ว่าเป็นการลงทุน การขายงานอื่นๆ ของกิจการที่ทำ ตลอดจนการแบ่งรายได้ให้สมาชิกตามที่ตกลงกัน (การรวมกลุ่มดังกล่าวอาจจดทะเบียนจัดตั้งในรูปของสหกรณ์หรือไม่ก็ได้)

1.5.12 ครัวเรือนเดิม หมายถึง ครัวเรือนสุดท้ายของผู้ย้ายถิ่นก่อนที่ผู้ย้ายถิ่นย้ายมาอาศัยอยู่ในครัวเรือนปัจจุบัน

1.5.13 ครัวเรือนอื่น หมายถึง ครัวเรือนที่นอกเหนือจากครัวเรือนเดิมและครัวเรือนปัจจุบัน